

Дунаєвська О.Ф.
к.б.н., старший викладач,
Козловський О.Ю.
ст. викладач,
Коткова Т.М.
к.с/г.н., доц.,

Житомирський національний агроекологічний університет

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ: ПРОПОЗИЦІЇ НОВИХ НАПРЯМІВ ТУРИЗМУ В КОНТЕКСТІ ПРОВЕДЕННЯ «ЄВРО-2012»

В статті аналізуються перспективи використання рекреаційних ресурсів Житомирської області у контексті проведення футбольного чемпіонату «Євро-2012». Зазначено, що Житомирська область серед областей України має низький ресурсно-рекреаційний рейтинг, проте на високому рівні у ньому розташований біосоціальний блок. Відмічено позитивну тенденцію у збільшенні туристичних потоків, розробці тематичних маршрутів. Перспективним є розвиток екологічного туризму.

Ключові слова: «Євро-2012», Житомирська область, рекреаційний потенціал, рекреаційні ресурси, екологічний туризм, етнотуризм.

Актуальність дослідження. Високий рівень розвитку туризму в Україні є необхідною складовою формування сучасної національної економіки. Туристична галузь в Україні є п'ятою за значенням складовою бюджету після промисловості, транспорту, ремонту устаткування, зв'язку та видобування корисних копалин. Проведення футбольного чемпіонату «Євро-2012» є значною подією для нашої держави і може стати одним з вирішальних поштовхів розвитку вітчизняної туристичної та спортивної сфер. Центрами проведення чемпіонату в Україні стали такі міста як Київ, Харків, Донецьк та Львів. Зараз відбувається інтенсивний процес підготовки до чемпіонату [1, с. 106].

Постановка проблеми. Відвідування чемпіонату іноземними туристами передбачає не лише перегляд ними футбольних матчів, але й знайомство з культурним надбанням країни. Є можливість запропонувати туристам відвідати сусідню Житомирську область, багату на природні та історико-культурні пам'ятки, із значним потенціалом розвитку різних видів туризму, в тому числі альтернативних.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проведення «Євро-2012» - важлива подія для України, можливість заявити про себе як про туристичну державу. Відомості про рекреаційні ресурси, рекреаційний потенціал регіонів та можливості країни можна знайти в працях Бейдика О.О., Стафійчука В.І., Смаля В.І. Зокрема, Житомирській області притаманний низький ресурсно-рекреаційний рейтинг, в основному за рахунок показників розвитку інфраструктури та природно-антропогенного блоку, хоча високий рівень отримав біосоціальний блок [2, с. 180].

Основною метою статті є аналіз існуючого туристсько-рекреаційного потенціалу Житомирської області, пошук нових напрямків розвитку туризму та можливість їх використання в контексті проведення Чемпіонату «Євро-2012».

Виклад основного матеріалу. Туристично-рекреаційний потенціал Житомирської області. Житомирська область є привабливою туристично-рекреаційною зоною. Основу привабливості регіону в сфері туризму складають як історичні пам'ятки

(62 об'єкта державного реєстру нерухомих пам'яток України), так і природні умови, які сприяють розвитку багатьох видів сучасного туризму. Полісся – це край озерних, річкових і лісових ландшафтів [4, с. 137]. На території Житомирської області налічується три гідрологічних заказників [3, с. 92]. Бальнеологічні ресурси представлені радоновими лікувальними водами, торфовими та сапропелевими лікувальними глинами [3, с. 76, 80].

За 2008 р. туристичні потоки в Житомирській області становили 15472 чоловік, з яких внутрішні туристи склали 9714 осіб. Кількість екскурсантів за вказаний період становила 17496 чоловік. Житомирська область входить у число регіонів з успішною динамікою росту основних показників туристичної діяльності [5, с. 409]. Активізувалась у порівнянні з попередніми роками і виставкова діяльність, на яких зросла кількість відвідувачів [5, с. 404]. Сприятливим є як збільшення кількості готелів та інших місць для тимчасового проживання: у порівнянні з 2000 роком їх база виросла на 7 одиниць, кількість номерів на 433 [5, с. 410].

З нових напрямків розвитку туризму на Житомирщині, які могли б одержати значний поштовх до розвитку внаслідок проведення в Україні та Польщі чемпіонату Європи з футболу, слід відзначити сільський та екологічний туризм. Відомо, що основною послугою сільського туризму є надання розміщення у агросадибах.

У Західній Європі поселитись у готелі коштує досить дорого, тому недорогі пансіонати або будинки для гостей користуються популярністю серед молоді. Особливо це стосується проведення масштабних спортивних та культурних заходів, коли саме такі засоби розміщення відіграють ключову роль у розширенні нічліжної бази у випадку, коли кількість відпочивальників значно перевищує можливості готельного фонду. Встановлено, що понад 60% футбольних уболівальників у Західній Європі розміщуються в недорогих приватних пансіонатах [8, с. 20].

Розвинена транспортна інфраструктура цих країн та умови Шенгенської угоди (безвізовий режим в'їзду-виїзду в Європейському Союзі) дозволяють значній кількості уболівальників вільно подорожувати з однієї країни в іншу, підтримуючи свою команду під час міжнародних матчів: чи то відбірні ігри національної збірної команди, чи ігри клубних європейських футбольних змагань. Крім того, у Європі взагалі понад 70% туристів під час подорожей розміщуються у неготельних засобах розміщення. Більшу частину з них становлять саме приватні гостинні садиби.

На відміну від сільського туризму, що має стаціонарний характер, екологічний туризм є активним, тобто передбачає активне пізнання природи шляхом пересування певним маршрутом. Житомирщина приваблює екотуристів насамперед тим, що має достатню кількість природних ресурсів, які можуть зацікавити найрізноманітніші запити відпочивальників. Адже відомо, що для екологічного туризму саме природні ресурси мають вирішальне значення.

Площа області майже така, як територія Бельгії – 29,9 тис. кв. км. На північному сході області розташована Поліська низовина, на півдні – Придніпровська височина. Справжньою окрасою півночі області є Овруцько-Словечанський кряж.

Велика кількість корисних копалин в області дала привід академіку Ферсману назвати Житомирщину «Уралом в мініатюрі». Це дає можливість проводити екотури з геологічним наповненням, екскурсії з відвідуванням підприємств та музеїв (наприклад, до музею коштовного і декоративного каміння у Володарськ-Волинському, або до музеїв фарфорових заводів у Баранівці та Городниці).

Територія області поділяється на дві природні зони – мішаних лісів та лісостепу. Житомирське Полісся називають Центральним. Ліси вкривають приблизно третину території області. Південна межа між природними зонами простяглась приблизно в напрямку Бердичів – Житомир – Коростишів – Київ.

На території Овруцького та Олевського районів, у межиріччі р. Уборть та її притоки – Болотниці, розташований Поліський природний заповідник площею 20104 га (площа його охоронної зони становить 14146 га). Крім того, наявні 95 заказників загальнодержавного і місцевого значення. Вони мають різноманітне спрямування, наприклад: Городницький – ботанічний заказник, а Часниківський – орнітологічний; Забарський та Дідове озеро – гідрологічні, Кутне та Козява – загальнозоологічні, Плотниця та Поясківський – лісові тощо. Досить багато й інших природних об'єктів, що охороняються законом. З 27-ми парків – пам'яток садово-паркового мистецтва 5 мають загальнодержавне значення: Івницький, Верхівнянський, Трощанський, Городницький та Новочортирський. Пам'яток природи відповідно – 2 загальнодержавного та 18 місцевого значення. Це може слугувати досить потужною базою для розвитку екологічного туризму.

Річки Тетерів, Случ, Уборть та деякі їх притоки дають можливість розвивати водний туризм – переважно сплав на байдарках, катамаранах, надувних човнах (рафтинг). Береги багатьох річок скелясті – це дає змогу проводити тренування і змагання скелелазам. Досить популярним і не тільки на Україні є скеледром поблизу с. Денеші на березі р. Тетерів.

Ще у радянські часи користувались популярністю категорійні маршрути «По Случі від Мирополя до Сарн» та «По Случі, Горині і Прип'яті». Сплавлялись туристи й по Уборті в Прип'ять. Тетерів був не таким популярним через велику кількість гребель, отже і обносів, а крім того, через дуже велику заселеність берегів. Проте після аварії на ЧАЕС маршрути, як пішохідні, так і водні, було скасовано. Частково це пов'язано із перебільшенням реальної загрози для туристів, обумовленої радіоактивним забрудненням. Адже нетривале перебування на територіях, які мають статус таких, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, розташованих за межами зони відчуження та зони обов'язкового відселення, суттєвої загрози для здоров'я звичайно не становить. При тривалому вживанні грибів, ягід, а в деяких селах і молока, дійсно може спостерігатись шкідливий вплив на здоров'я, викликаний радіоактивним забрудненням місцевості. Тож треба дотримуватись рекомендацій фахівців, щоб звести ризик до мінімуму [6].

На Житомирщині зростає 147 видів рідкісних рослин, з яких 74 занесені до Червоної Книги України, 13 видів підлягають особливій охороні за Бернською Конвенцією, 4 види занесені до Європейського Червоного списку видів, які зникають у всесвітньому масштабі, та 64 регіонально рідкісні види. Є змога розробити ботанічні маршрути пізнавального туризму. Певні кроки до розробки мандрівок Житомирщиною вже зроблено: це тури «У порцеляновім краю», «Забутими панськими маєтками», «Навколо «Волинського Єрусалиму», «Серед лісових скель» та інші [7].

Житомирська область в міру своєї близькості від столиці може розглядатися як центр етнотуризму в рамках Євро-2012. В області збереглися унікальні народні традиції, які в останні роки керівники області та бізнесові структури намагаються відродити.

Житомирщина – це земля древлян, які населяли північ області ще в IX-XI століттях. Для цього народу була притаманна своєрідна культура з унікальними віруваннями та народними ремеслами. Древляни, як і інші народи Київської Русі були язичниками до запровадження християнства. Проте навіть в межах язичництва вони вірили крім головних богів ще й в лісовиків, мавок, русалок. Для цього регіону був притаманний особливий напрямок народних промислів, зокрема древлянська вишивка – занизування (найбільш поширена техніка вишивки – хрестик прийшов до нас в XIV-XVIII століттях з Болгарії), плетіння побутових речей, посуд із соснового коріння та ін.

Обласне свято «Мистецький червень» – це своєрідний огляд-конкурс народних умільців, на який з'їжджаються майстри з усієї області та усіх районів. Тут представляються різні види народно-прикладного мистецтва – вишивка, в'язання, батік, вироби з солоного тіста, різьба по дереву, ковальство, живопис, графіка, вироби із скла тощо.

Колоритну назву фестивалю «Купальські роси» доповнює своєрідний типовий купальський пейзаж. Дійство відбувається на березі великого ставу, що оточений плакучими вербами, а довкола простяглися неосяжні простори із своєрідними пагорбами та балками, що притаманні лише Лісостепу.

Особливою родзинкою фестивалю є те, що тут був запроваджений своєрідний дрескод – всі учасники та гості фестивалю (навіть іноземці) – у вишиванках. Українські традиції тут у всьому – музиці, співах та жартах. Особливою окрасою самих Немиринців став заново закладений парк з дитячою галявиною. На цій галявині розташована хатинка з вітряком, віз з коником, різні грибочки, гноми, Білосніжка та ін.

На святі були представлені роботи народних умільців Житомирщини – розпис предметів народного ужитку, різьба по дереву, бісероплетіння, живопис, лозоплетіння, батік, і, звісно ж, вишиванки.

Місце проведення фестивалю «Поліське весілля» вибране не даремно, оскільки в наш час суцільної комп'ютеризації та запозичення всього закордонного, весільний обряд спростився до примітивізму, і саме на Поліссі в древньому краї древлян, полян та інших народів традиції та обряди збереглися найбільше. На сцені розгорталися дійства, що охоплюють весь весільний цикл, зокрема: сватання або дання рушників, гільце, прощальна, заміщування короваю. Лунали закличні пісні, здійснювались обряди викуп весільного пирога, вінчання, обдаровування молодих.

Крім того, на фестивалі щорічно працює містечко майстрів, де представлені вишиті роботи, в тому числі і весільні рушники, сорочки, вироби з дерева, ляльки-мотанки, бісероплетіння, лозоплетіння, вироби з дерева, ткані вироби та ін. Крім названих, в місті Новограді-Волинському проводиться всеукраїнський фестиваль «Лесині джерела», в м. Олевськ – фестиваль вареника та сучасної естрадної пісні «Зорі над Убортю», в Ємільчино обласний фестиваль «Поліське перевесло»; в Коростені Міжнародний «Фестиваль дерунів» та ін.

Таким чином, гостям «Євро-2012» з зарубіжних країн та мешканцям інших областей України, які прибудуть на заключний футбольний матч до Києва, пропонується відвідати Житомирську область та здійснити рекреаційну діяльність у формі екологічного туризму.

Список використаної літератури:

1. Растворова М.О. Запорізька область: аналіз альтернативних видів туризму як нових напрямків розвитку регіону і в контексті проведення «Євро-2012» / М.О. Растворова, О.В. Мацюк // Географія та туризм: Наук. зб. – К.: Альтерпрес, 2011. – Вип. 13. – С. 105-111.
2. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України: [навчальний посібник] / О.О. Бейдик. – К.: Альтерпрес, 2009. – 400 с.
3. Стафійчук В.І. Рекреалогія: [навчальний посібник] / В.І. Стафійчук. – К.: Альтерпрес, 2008. – 264 с.
4. Смаль І. Туристичні ресурси світу: [навчальний посібник] / І. В.Смаль. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2010. – 336 с.

5. Статистичний щорічник Житомирської області за 2008 рік / Держ. комітет статистики України. Головне статистичне управління у Житомирській області. – Житомир, 2009. – 492 с.
6. Щербак С. Д. Розвиток сільського зеленого та екологічного туризму на Українському Поліссі / С.Д. Щербак // Туризм сільський зелений. – 2007. – № 4. – 30 с.
7. Антонюк Д. Чотири мандрівки Житомирщиною: [путівник]. – К.: Грані-Т, 2008. – 72 с.
8. Сільський зелений туризм: Програма навчання. Курс лекцій. Методичні рекомендації / Т.О. Коберніченко, В.П. Васильєв, П.А. Горішевський, Д.В. Зінько. – К.: Аграрна освіта, 2005. – 76 с.

ДУНАЕВСКАЯ О.Ф., КОЗЛОВСКИЙ О.Ю., КОТКОВА Т.М. ЖИТОМИРСКАЯ ОБЛАСТЬ: ПРЕДЛОЖЕНИЯ НОВЫХ НАПРАВЛЕНИЙ ТУРИЗМА В КОНТЕКСТЕ ПРОВЕДЕНИЯ "ЕВРО-2012"

В статье анализируются перспективы использования рекреационных ресурсов Житомирской области в контексте проведения футбольного чемпионата «Евро-2012». Отмечено, что Житомирская область среди областей Украины имеет низкий ресурсно-рекреационный рейтинг, однако на высоком уровне в нем расположен биосоциальный блок. Отмечена позитивная тенденция в увеличении туристических потоков, разработке тематических маршрутов. Перспективным является развитие экологического туризма.

Ключевые слова: «Евро-2012», Житомирская область, рекреационный потенциал, рекреационные ресурсы, экологический туризм, этнотуризм.

DUNAEVSKA O.F., KOZLOVSKIJ O.J., KOTKOVA T.M. ZHITOMIR REGION: PROPOSALS FOR NEW DIRECTIONS OF TOURISM IN THE CONTEXT OF THE "EURO-2012"

In the article the prospects of the use of recreation resources of the Zhitomir area are analysed in the context of leadthrough of soccer championship «Euro-2012». It is marked that the Zhitomir area among the areas of Ukraine has the low recreation resources rating, however at high level a biosocial block is located in it. A positive tendency is marked in the increase of tourist streams, development of thematic routes. Perspective is development of ecological tourism.

Keywords: «Euro-2012», Zhitomir area, recreation potential, recreational resources, ecological tourism, ethnotourism.